

ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΤΟ ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΣΩΜΑ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - Η ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Το εκλογικό σώμα είναι άμεσο συλλογικό όργανο του κράτους, που ασκεί τις αρμοδιότητές του μέσω της ψήφου του (βλ. κατωτέρω υπό 8.)

Το δικαίωμα του εκλέγειν ή το δικαίωμα της ψήφου, ή το ενεργό εκλογικό δικαίωμα, συνιστά δικαίωμα του πολίτη. Ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της ψήφου την καθιστά και δημόσιο λειτούργημα. Στην πλειοψηφία των δυτικών κρατών η ψήφος νοείται ως δικαίωμα μόνο και γι' αυτό είναι προαιρετική.

Άρθρο 51 παρ.5: «Η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος είναι υποχρεωτική.» Δεν προβλέπονται όμως κυρώσεις. Με την αναθεώρηση του 2001 απαλείφθηκε η προηγούμενη ρύθμιση του Σ. 1975/1986 όπου στην παρ.5 προστίθετο η φράση : «Νόμος ορίζει κάθε φορά τις εξαιρέσεις και τις ποινικές κυρώσεις».

Β. Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Λαός υπό ευρεία έννοια: Όλοι οι έχοντες την ελληνική ιθαγένεια
(= υπηκοότητα = εθνικότητα)⁵

Λαός υπό στενή έννοια: Όλοι όσοι ανήκουν στο εκλογικό σώμα (όσοι έχουν τα προσόντα του εκλογέα)

Γ. ΤΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ ΤΟΥ ΕΚΛΟΓΕΑ

Θετικά προσόντα για την απόκτηση του εκλογικού δικαιώματος:

- ελληνική ιθαγένεια
- εκλογική ενηλικότητα (18ο έτος)

Ο νόμος καθορίζει την εκλογική ηλικία [άρθρο 51 παρ.3⁶ : «Οι βουλευτές εκλέγονται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία από τους πολίτες που έχουν εκλογικό δικαίωμα, όπως νόμος ορίζει.»]

⁵ Η ιθαγένεια-υπηκοότητα-εθνικότητα (=nationality) σημαίνει τον νομικό δεσμό του ατόμου με το κράτος, ανεξαρτήτως εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής (=ethnicity). Κριτήριο είναι η κρατική οντότητα και όχι η ακαθόριστη έννοια του έθνους. Η ιθαγένεια αποκτάται με τη γέννηση ή με πολιτογράφηση, χωρίς διαφοροποίηση μεταξύ των δύο, ως προς το άτομο.

⁶ Όταν αναγράφεται μόνο αριθμός άρθρου χωρίς άλλη αναφορά, τότε πρόκειται για το ισχύον Σύνταγμα του 1975 με τις τροποποιήσεις του 1986, του 2001 και του 2008.

Δ. ΠΟΙΟΙ ΣΤΕΡΟΥΝΤΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΨΗΦΟΥ

Αρνητικά προσόντα για την απόκτηση του εκλογικού δικαιώματος [άρθ.51 παρ.2, εδ.β: « Ο νόμος δεν μπορεί να περιορίσει το εκλογικό δικαίωμα παρά μόνο αν δεν έχει συμπληρωθεί κατώτατο όριο ηλικίας ή για ανικανότητα δικαιοπραξίας ή ως συνέπεια αμετάκλητης ποινικής καταδίκης για ορισμένα εγκλήματα.»] σημαίνει την ύπαρξη ιδιοτήτων που, όταν υπάρχουν, συνεπάγονται την άρση του δικαιώματος.

Συνεπώς στερούνται το δικαίωμα της ψήφου :

- όσοι είναι κάτω των 18 ετών
- ανικανότητα δικαιοπραξίας για λόγους υγείας (δικαστική απαγόρευση)
- **αμετάκλητη** ποινική καταδίκη για ορισμένα εγκλήματα (νόμιμη απαγόρευση, για λόγους ηθικής αναξιοτήτας, σε περίπτωση καταδίκης για εγκλήματα του ποινικού κώδικα ή του στρατιωτικού ποινικού κώδικα). Η στέρηση μπορεί να συνεχίζεται και μετά την έκτιση της ποινής, ως παρεπόμενη ποινή, αναλόγως της δικαστικής απόφασης, όταν πρόκειται για ατιμωτικά εγκλήματα.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Κανείς δεν στερείται το εκλογικό δικαίωμα παρά μόνον μετά από δικαστική απόφαση

Όταν υπάρχει καταδίκη με αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων, ο καταδικασθείς χάνει την ιδιότητα του εκλογέα και του εκλογίμου, τα αιρετά δημόσια, δημοτικά ή κοινοτικά αξιώματά του, τις αντίστοιχες θέσεις που κατείχε, κάθε βαθμό του στον στρατό, την ιδιότητα του δικηγόρου, του μέλους ορκωτού δικαστηρίου, ή του πραγματογνώμονα δημόσιας αρχής.

Ε. Η ΑΣΚΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Η εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους είναι υποχρεωτική για τα αρμόδια κρατικά όργανα. Ο δήμαρχος ή ο πρόεδρος της κοινότητας συντάσσει αυτεπαγγέλτως κάθε έτος από 1^η έως τέλος Φεβρουαρίου ονομαστικές καταστάσεις που περιλαμβάνουν τους εγγεγραμμένους στα δημοτολόγια του δήμου ή της κοινότητας. Οι νέοι εκλογείς υποβάλλουν, εντός του Ιανουαρίου του ίδιου έτους, προαιρετικώς δήλωση για το εκλογικό διαμέρισμα της προτίμησής τους. Οι νέοι αυτοί εκλογείς ψηφίζουν μετά την 1^η Ιουλίου του έτους εγγραφής τους. Η εγγραφή στον εκλογικό κατάλογο ενός δήμου ή μιας κοινότητας καθιστά τον πολίτη αυτοδικαίως δημότη στον οικείο δήμο ή κοινότητα.

Ειδικοί εκλογικοί κατάλογοι συντάσσονται σε κάθε εκλογική διαδικασία για δικαστικούς, δημοσίους υπαλλήλους, στρατιωτικούς, το προσωπικό της ελληνικής Αστυνομίας και της Πυροσβεστικής.

Το Υπουργείο Εσωτερικών είναι αρμόδιο για την κωδικοποίηση και εκτύπωση των εκλογικών καταλόγων, τους οποίους αποστέλλει στα πρωτοδικεία, στον

Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας, στις νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις, στους δήμους και στις κοινότητες.

ΣΤ. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΠΟΥ ΑΣΚΟΥΝ ΔΥΣΧΕΡΩΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΨΗΦΟΥ

Εκλογείς εκτός επικρατείας : άρθρο 51 παρ.4 εδ.β
δυναμική η νομοθετική ρύθμιση - με τα 2/3 των Βουλευτών. Προτάσεις για: α) επιστολική ψήφο β) “προξενικά” εκλογικά τμήματα γ) δι’ αντιπροσώπου

Ετεροδημότες: μερική επίλυση με τον Ν. 3146/2003 :
Οι εκλογείς, που διαμένουν σε δήμο ή κοινότητα άλλη από εκείνη στους εκλογικούς καταλόγους της οποίας είναι εγγεγραμμένοι, μπορούν να ψηφίζουν ως ετεροδημότες εκεί όπου διαμένουν, εάν με αίτησή τους εγγραφούν στον ειδικό κατάλογο ετεροδημοτών, οπότε ψηφίζουν τους συνδυασμούς και τους υποψηφίους της εκλογικής περιφέρειας όπου είναι εγγεγραμμένοι. Στις πρωτεύουσες των νομών (πλην Αττικής και Θεσσαλονίκης) συνιστώνται εκλογικά τμήματα για ετεροδημότες.

Κρατούμενοι - εκλογικά τμήματα στις φυλακές
υπόδικοι και
κατάδικοι- που δεν
έχουν στερηθεί το
δικαίωμα ψήφου:

Ζ. ΟΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

1. εκλογή βουλευτών [άρθ. 51-54]
2. εκλογή των αρχών στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης [άρθ. 102 παρ.2]
3. εκλογή ευρωβουλευτών
4. δημοψήφισμα (*referendum*):
 - α. για κρίσιμα εθνικά θέματα [άρθ. 44 παρ.2 εδ.α] πρόταση : από την Κυβέρνηση
απόφαση : η Βουλή με απόλυτη πλειοψηφία (151 Βουλευτές)

β. για ψηφισμένα νομοσχέδια επί σοβαρού κοινωνικού ζητήματος [άρθ. 44 παρ.2 εδ.β]	πρόταση: από τα δύο πέμπτα (= 120 Βουλευτές) απόφαση: από τα τρία πέμπτα (= 180 Βουλευτές)
---	---

- γνήσιο δημοψήφισμα - referendum (προβλέπεται αλλά δεν έχει εφαρμοσθεί υπό το ισχύον Σύνταγμα από το 1975 έως σήμερα)
- προσωπικό δημοψήφισμα - plebiscitum (πολλά παραδείγματα στην ελληνική συνταγματική ιστορία - δεν υφίσταται στην ισχύουσα ελληνική έννομη τάξη)

Η. Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

-άρθρο 28 Σ., Ν. 1180/1981 και Ν. 2196/1994

-Δικαίωμα ψήφου έχουν και οι Έλληνες / Ελληνίδες που διαμένουν μόνιμα ή ευρίσκονται σε ένα από τα λοιπά κράτη της Ένωσης [Ν. 1427/1984]

-Δικαίωμα ψήφου έχουν και οι κοινοτικοί πολίτες που διαμένουν στην Ελλάδα [Ν. 2196/1994]

Θ. ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΨΗΦΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

Ψήφος - Ψηφοδέλτιο - Ψηφοφορία

άρθρο 51 παρ.3:	«Οι βουλευτές εκλέγονται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία από τους πολίτες που έχουν εκλογικό δικαίωμα, όπως νόμος ορίζει.»
άρθρο 51 παρ.5:	«Η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος είναι υποχρεωτική.»
άρθρο 102 παρ.2:	«Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια. Οι αρχές τους εκλέγονται με καθολική και μυστική ψηφοφορία, όπως νόμος ορίζει.»
Ν. 1180/1981 + Ν. 2196/1994	Ρυθμίζουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές για την ανάδειξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

1. Η αρχή της καθολικής ψηφοφορίας (άρθρο 1 παρ.2 και άρθρο 2)

- αντισυνταγματική η επέκταση των προσόντων για την απόκτηση του εκλογικού δικαιώματος
- υποχρέωση της πολιτείας να διευκολύνει την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος.

2. Η αρχή της ισότητας της ψήφου (άρθρο 4 παρ.1 και 2, άρθρο 1 παρ.2)

Δεν υπάρχει ρητή συνταγματική θεμελίωση.

- κάθε πολίτης έχει μία ψήφο
- κάθε ψήφος έχει ίση επιρροή στο εκλογικό αποτέλεσμα [Στο δημοψήφισμα η ισότητα και η ισοδυναμία της ψήφου συμπίπτουν. Στις εκλογές αιρετών οργάνων η σχέση ισότητας και ισοδυναμίας της ψήφου εξαρτάται από το εκλογικό σύστημα]

3. Η αρχή της άμεσης ψηφοφορίας (άρθρο 51 παρ.3)

- Απαγορεύεται η παρεμβολή ενδιάμεσης βούλησης ή ενδιάμεσου οργάνου μεταξύ εκλογικού σώματος και Βουλής.
- Διατυπώθηκαν αμφισβητήσεις για: βουλευτές επικρατείας, ευρωβουλευτές, βουλευτές εκλεγμένους με το σύστημα των δεσμευμένων συνδυασμών που ήρθαν με δικαστικές αποφάσεις.

4. Η αρχή της υποχρεωτικής ψηφοφορίας

- Υπό το Σύνταγμα του 1975/1986 υπήρχαν ποινικές κυρώσεις που οι νομοθέτες είχε εκτείνει και σε διοικητικές.
- Η αναθεώρηση του 2001 απάλειψε την διάταξη του άρθρου 51 παρ.5 εδ.β που προέβλεπε κυρώσεις. Συνεπώς η υποχρεωτικότητα της ψηφοφορίας εμφανίζεται ως «ατελής διάταξη» (lex imperfecta), αφού δεν επισύρει κυρώσεις. Ωστόσο, μετά το 2001, στο άρθρο 117 του π.δ. 351/2003 και υπό τον τίτλο «Ειδικά εκλογικά αδικήματα εκλογέων» θεσπίζεται η εξής διάταξη: «1. Ο εκλογέας που αδικαιολόγητα δεν ασκεί το δικαίωμα του εκλέγειν, τιμωρείται με φυλάκιση από ένα μήνα μέχρι ένα έτος. Το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει και τις στέρσεις των αξιωμαίων και θέσεων, που προβλέπονται στο άρθρο 63 του Ποινικού Κώδικα, από ένα μέχρι τρία χρόνια.»

5. Η αρχή της αυτοπρόσωπης άσκησης του εκλογικού δικαιώματος

Δεν είναι δυνατή η ψήφος με εξουσιοδότηση

6. Η αρχή της ταυτόχρονης διενέργειας των βουλευτικών εκλογών και η ψήφος των εκτός επικρατείας πολιτών [άρθρο 51 παρ.4]

Προϋπόθεση εγκυρότητας η ταυτόχρονη καταμέτρηση και ανακοίνωση όλων των αποτελεσμάτων, ασχέτως της γεωγραφικής κατανομής των εκλογικών τμημάτων.

7. Η αρχή της μυστικότητας της ψήφου (άρθρο 51 παρ.3 για βουλευτές και με διατάξεις νόμων για τις λοιπές περιπτώσεις)

- παράδοση όλων των ψηφοδελτίων στον εκλογέα

- παράδοση φακέλου με σφραγίδα και μονογραφή
 - ειδικός χώρος - “παραβάν”
 - κόλληση του φακέλου
 - επίδειξη του φακέλου στην εφορευτική επιτροπή
 - ρίψη του φακέλου από τον εκλογέα
- Είναι ανεκτή η κάμψη της αρχής της μυστικότητας της ψήφου για εκλογείς με σωματική αδυναμία

α. Λευκά ψηφοδέλτια κατά τον εκλογικό κώδικα

Σύμφωνα με την εκλογική νομοθεσία, στο π.δ. 96/2007, άρθ.74 προβλέπονται τα λευκά ψηφοδέλτια, μόνο όμως υπό την έννοια της χρησιμοποίησής τους σε έκτακτη περίπτωση έλλειψης εντύπων ψηφοδελτίων, εάν ο εφοδισμός, στην αρχή ή κατά τη διάρκεια της ψηφοφορίας, με κάποια από τα έντυπα ψηφοδέλτια των κομμάτων δεν γίνει έγκαιρα.

Τα λευκά αυτά ψηφοδέλτια είναι από το ίδιο χαρτί, έχουν το ίδιο σχήμα και τις ίδιες διαστάσεις με τα έντυπα. Παραδίδονται στον εκλογέα, σε αντικατάσταση έντυπου ψηφοδελτίου, αφού πρώτα έχει τεθεί η σφραγίδα της εφορευτικής επιτροπής, η ημερομηνία της εκλογής και η μονογραφή του δικαστικού αντιπροσώπου. Στο λευκό ψηφοδέλτιο ο εκλογέας γράφει ο ίδιος, με μολύβι μαύρης ή γαλάζιας απόχρωσης ή με μελάνι μαύρης ή γαλάζιας απόχρωσης, το όνομα του συνδυασμού ή το όνομα μεμονωμένου υποψηφίου της προτίμησής του. Κάθε λευκό ψηφοδέλτιο, που δεν έχει τη σφραγίδα της εφορευτικής επιτροπής, την ημερομηνία της εκλογής και τη μονογραφή του οικείου δικαστικού αντιπροσώπου, είναι άκυρο. Επιπλέον, το άρθρο 70 προβλέπει ότι τα ψηφοδέλτια είναι μόνο έντυπα. Όποιο ψηφοδέλτιο δεν είναι έντυπο, έστω και μερικά, είναι άκυρο.

β. Το πρόβλημα της λευκής ψήφου

Ιδιαίτερο ζήτημα αποτελεί η κατοχύρωση του δικαιώματος της λευκής ψήφου. Υπάρχει διαφωνία μεταξύ θεωρίας και νομολογίας σχετικά με το αν πρέπει να διατίθενται στα εκλογικά τμήματα λευκά ψηφοδέλτια και να καταμετρώνται χωριστά στο τέλος, ακριβώς όπως γίνεται και με όλα τα άλλα ψηφοδέλτια. Επίσης υπάρχει διαφωνία εάν οι λευκές ψήφοι καταμετρώνται μεν χωριστά από τις άκυρες, αλλά δεν συνυπολογίζονται στις έγκυρες, ή εάν αποτελούν έγκυρες ψήφοι. Είναι ενδιαφέρον ότι το άρθρο 91 της κωδικοποιημένου εκλογικού νόμου προβλέπει ότι στην ανακοίνωση της διαλογής των ψήφων του προέδρου της εφορευτικής επιτροπής προς τον νομάρχη περιλαμβάνεται και ο αριθμός των λευκών ψηφοδελτίων, ξεχωριστά από τα έγκυρα και τα άκυρα. Είναι προφανές ότι για να καταστεί δυνατή η καταμέτρησή τους, εννοείται ότι πρέπει να διατίθενται προηγουμένως, μαζί με το υπόλοιπο εκλογικό υλικό, ατομικά σε κάθε εκλογέα.

Η ελληνική νομολογία, σχεδόν ομόφωνα, είναι αρνητική απέναντι στη λευκή ψήφο, αρνούμενη να υποχρεώσει τη Διοίκηση να προβεί σε εκείνες τις ενέργειες που πρακτικά διασφαλίζουν την άσκηση του δικαιώματος της λευκής ψήφου (π.χ. εφοδιασμός των εκλογικών τμημάτων με επαρκή αριθμό λευκών ψηφοδελτίων). Αντίθετα, καταφεύγει σε νομικές κατασκευές που δύσκολα συμβιβάζονται με τη συνταγματική τάξη. Κύριο επιχείρημα των δικαστηρίων μας, με κορύφωση το ΣτΕ στην απόφασή του 3705/1985, προβάλλεται η επιδίωξη της όλης εκλογικής νομοθεσίας που είναι "η εκδήλωση προτίμησης από τον υποχρεωτικώς μετέχοντα σε αυτήν εκλογήα, προς ορισμένο συνδυασμό ή υποψήφιο και όχι η ουσιαστική άρνηση εκπλήρωσης του λειτουργικού αυτού δικαιώματος ή η έκφραση άλλων απόψεων" Με το σκεπτικό αυτό, το δικαστήριο έκρινε ότι δεν πρέπει να παρέχονται "διευκολύνσεις ή μέσα που να επιτρέπουν την ουσιαστική μη άσκηση του εκλογικού δικαιώματος...".

Το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (ΑΕΔ) με την υπ' αρ. 12/2005 απόφασή του έκρινε με οριακή πλειοψηφία (6 προς 5) ότι η ρύθμιση του νόμου για την ακυρότητα της λευκής ψήφου είναι αντισυνταγματική. Το δικαστήριο έκρινε ότι η λευκή ψήφος διακρίνεται από την άκυρη και αποτελεί ενάσκηση του εκλογικού δικαιώματος, γι' αυτό και θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν. Η απόφαση αυτή πάντως ανέτρεπε προηγούμενες αποφάσεις τόσο του ίδιου του ΑΕΔ όσο και του Συμβουλίου της Επικρατείας, με τις οποίες η μη προσμέτρηση των λευκών κατά την εξεύρεση του εκλογικού μέτρου είχε κριθεί σύμφωνη με το Σύνταγμα.

Με μεταγενέστερη ερμηνευτική διάταξη, αυτή του άρθρου 1 του νόμου 3434/2006, απαγορεύτηκε ο συνυπολογισμός των λευκών στις έγκυρες ψήφους, παρά την αντίθετη απόφαση του ΑΕΔ.

Η υποχρέωση της πολιτείας να εξασφαλίζει την ακώλυτη λειτουργία του δικαιώματος της λευκής ψήφου στους πολίτες, παρέχοντας λευκά ψηφοδέλτια θεμελιώνεται, πέραν της διάταξης αυτής του εκλογικού νόμου, στο Σύνταγμα. Ειδικότερα :

- Στην επιταγή του άρθ.52 του Συντάγματος για την ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης, ως έκφρασης της λαϊκής κυριαρχίας, εδώ την εκδήλωση της αρνητικής - αποδοκίμαστικής εκλογικής βούλησης. Την τήρηση της επιταγής αυτής πρέπει να εγγυώνται και να διασφαλίζουν με όλα να πρόσφορα μέσα, όλοι ανεξαιρέτως οι λειτουργοί της πολιτείας (ο νομοθέτης, η διοίκηση, οι εφορευτικές επιτροπές, τα δικαστήρια).
- Στην αρχή της μυστικής ψηφοφορίας (άρθ.51 παρ.3), η οποία συχνά καταστρατηγείται, όταν δεν διατίθενται λευκά ψηφοδέλτια στα εκλογικά τμήματα, οπότε οι ψηφοφόροι προβαίνουν σε σημειώσεις επί των εντύπων ψηφοδελτίων.
- Στην αρχή της υποχρεωτικής ψηφοφορίας (άρθ.51 παρ.5), η οποία συνεπάγεται την αναγκαστική προσέλευση του ψηφοφόρου στις

κάλπες, δεν επιβάλλει όμως την οπωσδήποτε θετική του στάση προς έναν από τους προσφερόμενους κομματικούς συνδυασμούς.

Η πολιτική σημασία της λευκής ψήφου πηγάζει από το συγκεκριμένο νομικοπολιτικό της περιεχόμενο, δηλαδή από τη συνειδητή απόρριψη, εκ μέρους του εκλογέα των συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών. Η λευκή ψήφος αποτελεί έτσι μία, αξιολογίσιμη πολιτικά, εκλογική συμπεριφορά, ιδίως σε περιόδους κρίσης του πολιτικού συστήματος.

I. Ο ΙΣΧΥΩΝ ΕΚΛΟΓΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

1. Βασικές διατάξεις

Σύμφωνα με το άρθρο 54 του Συντάγματος: «1. Το εκλογικό σύστημα και οι εκλογικές περιφέρειες ορίζονται με νόμο που ισχύει από τις μεθεπόμενες εκλογές, εκτός και αν προβλέπεται η ισχύς του άμεσα από τις επόμενες εκλογές με ρητή διάταξη που ψηφίζεται με την πλειοψηφία των δύο τρίτων του όλου αριθμού των Βουλευτών.»

Η πλέον πρόσφατη κωδικοποίηση της εκλογικής νομοθεσίας είναι αυτή του Προεδρικού Διατάγματος Π.Δ. 26/2012 (ΦΕΚ 57 Α΄/15 Μαρτίου 2012) «Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή Βουλευτών», στο οποίο κωδικοποιούνται οι εξής διατάξεις:

- Του π.δ. 96/2007 «Κωδικοποίηση σ' ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή Βουλευτών» (ΦΕΚ 116 Α').
- Του άρθρου 21 παρ.2 και 3 του ν. 3226/2004 «Παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 24 Α').
- Του ν. 3636/2008 «Τροποποίηση του ν.3231/2004 «εκλογή Βουλευτών» (ΦΕΚ 11 Α').
- Του άρθρου 7 παρ. 1,2 και 5 του ν. 3603/2007 «Ρύθμιση θεμάτων δημοσκοπήσεων» (ΦΕΚ 188 Α') σε συνδυασμό με αυτές του άρθρου 13 του ν.3783/2009 «Ταυτοποίηση των κατόχων και χρηστών εξοπλισμού και υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 136 Α').
- Του άρθρου 29 του ν. 3731/2008 «Αναδιοργάνωση της δημοτικής αστυνομίας και ρυθμίσεις λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών» (ΦΕΚ 263 Α').
- Του ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης- Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ 87 Α'),
- Των άρθρων 22 και 23 του ν. 4023/2011 «Διεύρυνση της άμεσης και συμμετοχικής δημοκρατίας με τη διενέργεια δημοψηφίσματος» (ΦΕΚ 220 Α') κωδικοποιούνται σε ενιαίο κείμενο με τον τίτλο «Νομοθεσία για την Εκλογή Βουλευτών»

Το ελληνικό εκλογικό σύστημα είναι το σύστημα με το οποίο κατανέμονται οι βουλευτικές έδρες στα κόμματα, στους συνασπισμούς κομμάτων και στους μεμονωμένους υποψηφίους με βάση τις ψήφους που έλαβαν στις βουλευτικές εκλογές. Ρυθμίζεται από ειδικό νόμο, που ονομάζεται εκλογικός νόμος. Το ισχύον εκλογικό σύστημα ανήκει στην κατηγορία της ενισχυμένης αναλογικής, συνδυάζοντας στοιχεία απλής αναλογικής και πλειοψηφικού.

Για τις εθνικές εκλογές του 2012 ισχύει ο εκλογικός νόμος 3231/2004 με την τροποποίηση 3636/2008, οπότε το “δώρο” του πρώτου κόμματος από 40 γίνεται 50 έδρες. Έτσι, οι έδρες που κατανέμονται με βάση το ποσοστό των κομμάτων είναι 250 αντί για 260, και άρα το θεωρητικό ελάχιστο ποσοστό για να πετύχει κάποιο κόμμα βέβαιη αυτοδυναμία από 42.7% (111/260) των εγκύρων, μετατρέπεται σε 40.4% (101/250).

Ο ισχύων εκλογικός νόμος που ρυθμίζει το εκλογικό σύστημα είναι ο νόμος 3231/2004 περί εκλογής βουλευτών. Την πρωτοβουλία γι’ αυτόν είχε ο Κώστας Σκανδαλίδης ως υπουργός Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης της τελευταίας Κυβέρνησης Σημίτη. Ο νόμος 3231 δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 11 Φεβρουαρίου του 2004, αλλά δεν ίσχυσε στις εκλογές του Μαρτίου του 2004. Αυτό οφείλεται στην πρόβλεψη του άρθρου 54 παρ.1 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του το 2001: οι εκλογικοί νόμοι ισχύουν από τις μεθεπόμενες εκλογές, εκτός εάν ψηφισθούν από τα 2/3 των βουλευτών, οπότε ισχύουν από τις επόμενες. Ο συγκεκριμένος νόμος δεν συγκέντρωσε τέτοια πλειοψηφία, αφού ψηφίσθηκε μόνο από τους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ και τον ανεξάρτητο Στ. Μάνο - η ΝΔ τον καταψήφισε ως υπέρμετρα αναλογικό, το ΚΚΕ και ο Συνασπισμός ως μη αναλογικό.

Ο νόμος 3636/2008, μετά από νομοθετική πρωτοβουλία του υπουργού Εσωτερικών Π. Παυλόπουλου, τροποποίησε τον 3231/2004, παραχωρώντας στο πρώτο κόμμα 50 επιπλέον έδρες, δηλαδή 10 περισσότερες σε σχέση με το νόμο του 2004. Επίσης, δυσχέρανε ιδιαίτερα τις προεκλογικές συνεργασίες κομμάτων, καθότι η επιπλέον παραχώρηση των 50 εδρών σε συνασπισμό συνεργαζόμενων κομμάτων προς διευκόλυνση σχηματισμού αυτοδύναμης κυβέρνησης λαμβάνει χώρα μόνο αν ο μέσος όρος της δύναμης των κομμάτων που τον απαρτίζουν είναι μεγαλύτερος από τη δύναμη του αυτοτελούς κόμματος που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο αριθμό έγκυρων ψήφων. Μέσος όρος θεωρείται το πηλίκο του ποσοστού που έλαβε ο ανωτέρω συνασπισμός προς τον αριθμό των κομμάτων που τον αποτελούν. Αν για παράδειγμα κατεβούν μαζί ΚΚΕ και ΣΥΡΙΖΑ και ο συνασπισμός των κομμάτων αυτών έχει συνολική δύναμη 35% τότε μέσος όρος καθενός κόμματος είναι το 17,5%. Έτσι, αν το αυτοτελές κόμμα ΝΔ πάρει 18%, στο τελευταίο θα δοθούν οι επιπλέον 50 έδρες.

2. Εκλογικές περιφέρειες

Από τους 300 Βουλευτές οι 288 εκλέγονται με σταυρό προτίμησης σε εκλογικές περιφέρειες. Οι υπόλοιποι 12 εκλέγονται από δεσμευμένο συνδυασμό (λίστα) για όλη την επικράτεια και ονομάζονται *Βουλευτές Επικρατείας*. Η Ελλάδα διαιρείται σε 56 εκλογικές περιφέρειες. Κάθε νομός αποτελεί μια εκλογική περιφέρεια με εξαίρεση τους νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης.

Ο νομός Αττικής διαιρείται σε πέντε εκλογικές περιφέρειες: την Α' Αθηνών, τη Β' Αθηνών, την Α' Πειραιώς, τη Β' Πειραιώς και την Αττικής.

Ο νομός Θεσσαλονίκης διαιρείται σε δύο εκλογικές περιφέρειες: την Α' Θεσσαλονίκης και τη Β' Θεσσαλονίκης.

Η νομοθεσία περί εκλογής Βουλευτών περιλαμβάνεται σε πληθώρα νόμων, οι οποίοι βρίσκονται κωδικοποιημένοι σε ενιαίο κείμενο, που περιλαμβάνεται στο Π.Δ. 26/2012 (ΦΕΚ 57 Α' /15 Μαρτίου 2012).

3. Εκλογικό σύστημα

Σύμφωνα με το ισχύον εκλογικό σύστημα, για να εισέλθει ένας συνδυασμός ή ένας μεμονωμένος υποψήφιος στη Βουλή, πρέπει να έχει συγκεντρώσει τουλάχιστον 3% των εγκύρων ψήφων πανελλαδικά. Στα έγκυρα δεν συμπεριλαμβάνονται τα λευκά ψηφοδέλτια.

Αν για παράδειγμα δώσουν 8.000.000 πολίτες έγκυρη ψήφο, θα πρέπει το κόμμα ή ο μεμονωμένος υποψήφιος να λάβει τουλάχιστον 240.000 ψήφους (=8.000.000 x 3%), προκειμένου να λάβει μέρος στην κατανομή των εδρών. Αν όμως, από τα 8.000.000 πολιτών οι 100.000 ρίξουν άκυρο και άλλες 400.000 λευκό τότε ως έγκυρα θεωρούνται τα υπόλοιπα 7.500.000 ψηφοδέλτια και το κόμμα ή ο μεμονωμένος υποψήφιος θα πρέπει να λάβει 225.000 ψήφους (=7.500.000 x 3%), προκειμένου να λάβει μέρος στην κατανομή των εδρών.

Ο νόμος 3231/2004 εισάγει κατά τα λοιπά νέο σύστημα κατανομής των κοινοβουλευτικών εδρών σε όσους ξεπεράσουν αυτό το ποσοστό. Ως έγκυρες ψήφοι λογίζονται οι ψήφοι οι οποίες **δεν είναι άκυρες** (σημαδεμένες, μουντζουρωμένες, φάκελος χωρίς ψηφοδέλτιο κλπ.) ή **λευκές**.

Ο αποκλεισμός των λευκών από τις έγκυρες ψήφους έγινε με μεταγενέστερο ερμηνευτικό νόμο τον ν. 3434/2006, παρόλο που το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο με την 12/2005 απόφασή του είχε κρίνει κατά πλειοψηφία (6 προς 5) ότι η αντίστοιχη ρύθμιση του προηγούμενου νόμου ήταν αντισυνταγματική. Το δικαστήριο είχε κρίνει ότι η λευκή ψήφος διακρίνεται από την άκυρη και αποτελεί ενάσκηση του εκλογικού δικαιώματος, γι' αυτό και θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν. Οι διατάξεις που ορίζουν ότι το εκλογικό μέτρο ευρίσκεται χωρίς να συμπεριληφθούν οι λευκές ψήφοι «*θίγουν τον πυρήνα της λαϊκής κυριαρχίας και την ισότητα της ψήφου και είναι αντίθετες προς τις [...] συνταγματικές διατάξεις*». Η απόφαση αυτή πάντως ανέτρεπε προηγούμενες αποφάσεις τόσο του ίδιου του ΑΕΔ όσο και του ΣτΕ, με τις οποίες η μη

προσμέτρηση των λευκών κατά την εξεύρεση του εκλογικού μέτρου είχε κριθεί σύμφωνη με το Σύνταγμα.

Πιο συγκεκριμένα ο παρών εκλογικός νόμος προβλέπει τα εξής:

Για να εισέλθει ένας συνδυασμός (κόμμα, συνασπισμός κομμάτων ή μεμονωμένος υποψήφιος) στο Κοινοβούλιο, πρέπει να λάβει ποσοστό τουλάχιστον 3% επί των εγκύρων ψηφοδελτίων της επικράτειας (Άρθρο 5 του νόμου). **Στα έγκυρα δεν συμπεριλαμβάνονται τα λευκά ψηφοδέλτια.**

Οι 250 από τις 300 έδρες διανέμονται βάσει απλής αναλογικής, με εκλογικό μέτρο το κλάσμα [άθροισμα ψήφων όσων ξεπέρασαν το 3%]/250. Για να καθορισθεί ο αριθμός των εδρών που λαμβάνει κάθε συνδυασμός, γίνεται η διαίρεση [ψήφοι συνδυασμού]/[εκλογικό μέτρο], με το πηλίκον στρογγυλοποιημένο στον προηγούμενο ακέραιο (πχ εάν προκύπτει 95,9 ο συνδυασμός κερδίζει 95 έδρες). Εάν στο τέλος της κατανομής μένουν αδιάθετες έδρες λόγω των στρογγυλοποιήσεων, αυτές παραχωρούνται στους συνδυασμούς με τα μεγαλύτερα υπόλοιπα από την παραπάνω διαίρεση. Με βάση αυτόν τον υπολογισμό κατανέμονται και οι έδρες των βουλευτών επικρατείας.

Οι υπόλοιπες 50 έδρες παραχωρούνται στον πρώτο συνδυασμό, ανεξάρτητα από το ποσοστό του ή τη διαφορά του από το δεύτερο. Η διάταξη αυτή, η οποία είναι στοιχείο *πλειοψηφικού συστήματος*, έγινε με το αιτιολογικό ότι επιτρέπει τη δημιουργία σταθερής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Έτσι, για να αποκτήσει ένα κόμμα την απόλυτη πλειοψηφία των 151 εδρών στο Κοινοβούλιο, δεδομένου ότι είναι πρώτο σε ψήφους και θα εισπράξει τις 50 έδρες, πρέπει να πάρει τουλάχιστον άλλες 101 από τις 250 έδρες που κατανέμονται με την απλή αναλογική. Άρα χρειάζεται ένα ποσοστό 40.4% (101/250) επί του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων των κομμάτων που δικαιούνται έδρες, δηλαδή των κομμάτων που έχουν ποσοστό μεγαλύτερο από το όριο του 3%. Έτσι, όσο το άθροισμα των ποσοστών των κομμάτων που βρίσκονται κάτω από το 3% αυξάνεται, τόσο μειώνεται το ποσοστό που απαιτείται να λάβει το πρώτο κόμμα, ώστε να αποκτήσει αυτοδυναμία.

Γενικότερα, προκύπτει από την μαθηματική ανάλυση ότι:

Ένας εκλογικός συνασπισμός κομμάτων για να κερδίσει 151 έδρες, θα πρέπει

ή να πάρει ποσοστό τόσες φορές μεγαλύτερο από το ποσοστό του πρώτου αυτοτελούς κόμματος από τα αντίπαλα όσος και ο αριθμός των κομμάτων που απαρτίζουν αυτόν τον συνασπισμό και ταυτόχρονα, το άθροισμα των ποσοστών όλων μαζί των αντιπάλων του κομμάτων που πέρασαν το όριο του 3%, να μην είναι μεγαλύτερο από μιάμιση φορά του δικού του ποσοστού, πλην μία τουλάχιστον, ψήφο

ή αν δεν πάρει ποσοστό τόσες φορές μεγαλύτερο από το ποσοστό του πρώτου αυτοτελούς κόμματος από τα αντίπαλα όσος και ο αριθμός των κομμάτων που τον απαρτίζουν, να έχει τουλάχιστον, ποσοστό μιάμιση φορά

μεγαλύτερο από το άθροισμα των ποσοστών όλων μαζί των αντιπάλων του κομμάτων που πέρασαν το όριο του 3% συν μία τουλάχιστον, ψήφο επιπλέον.

Είναι λοιπόν προτιμότερο, αντί της δημιουργίας εκλογικού συνασπισμού κομμάτων, να επιλεγεί ένα από αυτά για να υπερψηφιστεί από μεγάλο πλήθος πολιτών ώστε να αναδειχτεί αυτό ως πρώτο κόμμα, να πάρει το “bonus” των 50 εδρών και σε συνεργασία με τα υπόλοιπα κόμματα του -τελικά- μη δημιουργηθέντος εκλογικού συνασπισμού, να σχηματίσουν κυβέρνηση.⁷

4. Πρόωρες εκλογές

Ο νόμος (ΠΔ 152/1985) ορίζει ακόμα ότι σε περίπτωση πρόωρων εκλογών, οι οποίες διενεργούνται μέσα σε δεκαοκτώ (18) μήνες από τις προηγούμενες, αυτές δεν γίνονται με **σταυρό προτίμησης**, αλλά με **δεσμευμένους συνδυασμούς (λίστες)**. Η τελευταία διαδικασία ακολουθήθηκε και κατά τις εκλογές της 17ης Ιουνίου 2012, οι οποίες διενεργήθηκαν μέσα σε ενάμιση μήνα από τις προηγούμενες, αυτές της 6ης Μαΐου 2012.

Με τη λίστα, οι υποψήφιοι βουλευτές δεν χρειάζεται να απευθυνθούν στους ψηφοφόρους και να ζητήσουν την ψήφο τους, αφού η σειρά που θα τοποθετηθούν στο ψηφοδέλτιο καθορίζεται από το κόμμα (και δεν αναγράφονται κατά σειρά αλφαβητικά, όπως ισχύει με τον σταυρό) και όσες έδρες βγάλει το κόμμα σε κάθε νομό, τόσοι βγαίνουν. Π. χ. αν ένα κόμμα σε κάποιο Νομό βγάλει δύο έδρες, τότε βγαίνουν οι δύο πρώτοι κατά τη σειρά αναγραφής τους στο ψηφοδέλτιο.

Η ρύθμιση αυτή έχει γίνει ώστε να ελαφρύνονται οικονομικά οι υποψήφιοι από το βάρος μιας νέας προεκλογικής προσωπικής εκστρατείας, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Στην πρόσφατη ιστορία, εκλογές με λίστα είχαν γίνει το 1985.

Κάθε κόμμα έχει σε αυτή την περίπτωση επίσης την επιλογή να βάλει και διαφορετικούς υποψήφιους στο ψηφοδέλτιο, από αυτούς που έχει βάλει την τελευταία φορά (έναν, δυο ή και όλους).

⁷ Μέρος αυτού του υποκεφαλαίου στηρίζεται σε εργασία της Ελένης Καπίτη.